

Česká zahraniční politika mezi internacionalismem a atlantismem

Petr Drulák

Předcházející analýzy poskytují detailní pohled na základní otázky české zahraniční politiky v předešlém roce. Nyní se pokusíme část poznatků shromážděných v této knize systematizovat a analyzovat tak, abychom získali odpověď na otázku po kontinuitě české zahraniční politiky. Ptáme se, do jaké míry byla zahraniční politika nové vlády pokračováním politiky předešlé a do jaké míry zde došlo ke změnám.

Nejprve rozebíráme východiska české zahraniční politiky, k nimž patří na jedné straně silná kontinuita vládní politiky a na druhé straně ideové rozpory politických aktérů, kteří se o vládu ucházejí. Následně se věnujeme složení a fungování koalice, která v loňském roce českou zahraniční politiku uskutečňovala. Následuje analýza kontinuity české zahraniční politiky ve všech hlavních oblastech a analýza posunů v některých klíčových otázkách.

Docházíme k závěru, že česká zahraniční politika je dlouhodobě vedena internacionalistickou orientací, kterou zásadně nezpochybňuje ani současný příklon k atlantismu. Rovněž si všímáme, že tato orientace je těžko slučitelná s jakoukoli vlastní koncepcí zahraniční politiky a nevyhnutelně trpí vnitřními rozpory. Ty však lze transformovat do výhodné politiky dvojznačnosti.

NAVENEK KONTINUITA, UVNITŘ ROZPORY

Česká zahraniční politika se vyznačuje větší kontinuitou, než by se mohlo na první pohled zdát. Ačkoli řada zahraničněpolitických témat je předmětem stranických sporů na domácí scéně, vládní politika se příliš nemění bez ohledu na to, kdo ve vládě právě sedí. Zahraničněpolitické priority všech dosavadních českých vlád lze shrnout do následujících pěti bodů:

- rozvíjení všestranné spolupráce se sousedy,
- aktivní členství v Evropské unii a NATO a podpora jejich dalšímu rozšiřování,

- rozvíjení všestranné spolupráce s USA a dalšími velmocemi Západu,
- rozvíjení ekonomických vztahů s ostatními státy,
- skromné přispívání k ochraně lidských práv, mezinárodnímu rozvoji a řešení dalších globálních problémů.

Tyto priority vyplývají z geopolitické situace, ekonomických poměrů a konstrukcí české identity. V jejich rámci se jednotlivé vlády liší v důrazech, které kladou na jednotlivé body či podbody. Odlišnosti vznikají jednak z rozdílných ideových představ o žádoucí roli České republiky ve světě a jednak z vývoje samotného mezinárodního prostředí.

S jakými ideovými představami o zahraniční politice se v české politice setkáváme? Můžeme je shrnout do čtyř typů: internacionalisté, atlantisté, kontinentalisté a autonomisté.¹ Navzájem se především liší v důrazu, který kladou na EU a na USA, představující z českého hlediska dvě hlavní mocenská centra současného světa.

Pro internacionalisty mají obě vazby stejnou prioritu. Nelze podle nich systematicky dávat přednost jedné před druhou, popřípadě je třeba je navzájem vyvažovat a kompenzovat. Naproti tomu atlantisté zdůrazňují bilaterální vztahy s USA a kontinentalisté členství v Evropské unii. Z těchto vztahů pak odvozují další skutečnosti – atlantisté dbají, aby česká zahraniční politika nebyla v konfliktu s americkou zahraniční politikou, a kontinentalisté zdůrazňují politické závazky vůči EU a jeho členům. Z toho pak vyplývá, že atlantisté jsou kritičtí vůči EU a kontinentalisté naopak vůči USA.

Autonomisté nepřikládají žádné z těchto dvou vazeb tak silný význam, v případě potřeby se staví jak proti EU, tak proti USA a zdůrazňují, že ČR svou zahraniční politiku měla formulovat podle sebe. Nejde pouze o obsah zahraniční politiky, nýbrž také o její formy. Autonomistická politika je unilaterální, atlantická bilaterální, kontinentální multilaterální a internacionalistická bilaterálně-multilaterální.

Každá z politických stran tíhne k jednomu z proudů: ODS k atlantismu, ČSSD ke kontinentalismu, KSČM k autonomismu a Strana zelených či KDU–ČSL k internacionalismu. Nicméně dost závisí na tom, zda je strana momentálně ve vládě či v opozici. Ve vládě strany totiž jednájí internacionalisticky, byť tento internacionalismus rétoricky kompenzují poukazováním na hájení českých zájmů, zatímco v opozici se přiklánějí ke „svému“ proudu.

Například rétorika opoziční ODS je tradičně euroskeptická (dva členové současné vlády se před referendem stavěli proti českému vstupu do EU) a rétorika opoziční ČSSD kritická vůči americké hegemonii (např. bývalý ministr zahraničních věcí a bývalý předseda Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR), ve vládní praxi obou stran však tak podstatné rozdíly neuvidíme. Sociálnědemokratické vlády podpořily americké intervence v Jugoslávii či v Afghánistánu, nepostavily se proti válce v Iráku a jednaly s USA o zapojení do projektu protiraketové obrany, vlády ODS vedly přípravu na vstup do EU a podpořily další prohlubování evropské integrace (Lisabonská smlouva).

Strany se vstupem do vlády zcela nevzdávají svých programových východisek, proto určité odlišnosti mezi jednotlivými kabinetů najdeme, ale tato východiska

výrazně slábnou ve prospěch internacionalismu. Síla internacionalismu se opírá jednak o mezinárodní rozložení moci a jednak o zákonitosti koaliční politiky.

Z hlediska mezinárodního rozložení moci představuje internacionalismus racionální strategii v situaci, kdy jsme součástí evropského mocenského centra, které nedisponuje globálními vojenskými schopnostmi, a zároveň máme možnost rozvíjet přátelské vztahy s globálním vojenským hegemonem. Ekonomicky se Česká republika neobejde bez EU, vojensky se neobejde bez USA. Ideově a kulturně čerpá jak z anglo-amerického, tak i z kontinentálního prostředí.

Česká vláda je obvykle vládou koaliční či pseudokoaliční (Zemanova menšinová vláda opírající se o opoziční smlouvu), a vyžaduje proto dohodu názorově odlišných partnerů. Dohoda se týká jak programových dokumentů, tak i personálního obsazení na úrovni ministrů a jejich náměstků, které garantuje uskutečňování programových dohod. Potřeba dohody se neomezuje pouze na samu vládu, nýbrž zahrnuje také prezidenta, který má jako hlava státu v zahraniční politice silnější postavení než v jiných oblastech.

Z hlediska takto široké dohody představuje internacionalismus pozitivní kompromis mezi atlantismem a kontinentalismem, a nabízí se proto jako logický výsledek koaličních jednání. Pomíjíme skutečnost, že negativním kompromisem by mohl být i autonomismus ve smyslu obrany českých zájmů proti USA i proti EU. Tímto směrem se političtí aktéři zatím nevydali, byť silící odpor k uznání Kosova či jednoznačné odmítnutí americké kritiky korupčních poměrů v Česku mohou naznačovat rostoucí přitažlivost autonomismu.

VZESTUP ATLANTISMU

Jak se v této perspektivě jeví rok 2007? Počátkem roku vzniká vláda vedená atlantickou ODS za účasti dvou menších internacionalistických stran KDU–ČSL a Strany zelených. Funkci prezidenta vykonává vlivný představitel ODS, který má však na rozdíl od své strany blíže k autonomismu než k atlantismu. Jeho soustavnou kritiku evropské integrace nevyvažuje na rozdíl od ODS výraznější podpora americké zahraniční politiky. Václav Klaus se nikdy netajil například svou skepsí vůči válkám proti Jugoslávii či proti Iráku a pouze vlažně podporuje českou účast v projektu protiraketové obrany (přijímá myšlenku referenda k této otázce).

Rozhodující tvůrci zahraniční politiky vycházejí z atlantismu, internacionalismu a autonomismu. Atlantismus je relativně nejsilnější, neboť je reprezentován nejvýznamnější politickou silou, a autonomismus relativně nejslabší pro svou absenci ve vládě, jakož i pro prezidentovu loajalitu vůči vládě, vedené jeho stranou. Tato konstelace se potom promítá do výsledné orientace, která se pohybuje mezi atlantismem a internacionalismem a kterou můžeme nazvat atlantickým internacionalismem.

Atlantický směr je posilován zvláštnostmi v personálním obsazení klíčových postů tvorby zahraniční politiky. Dva ze čtyř těchto postů kontrolují atlantisté přímo a zbývající dva nepřímě. ODS obsazuje funkci premiéra a nově zřízený Úřad místopředsedy vlády pro evropské záležitosti, jakož i funkce prvních náměstků na minis-

terstvech zahraničí a obrany. Tato dvě ministerstva sice připadají dvěma menším internacionalistickým stranám, nicméně jejich vliv je zde poměrně omezený.

Ministerstvo zahraničních věcí formálně připadá Straně zelených. Ovšem ideové či osobní vazby ministra zahraničních věcí k této straně jsou minimální (v předchozím politickém působení měl současný ministr blízko k pravému středu) a zelení nejsou na rozdíl od ODS ve vedení ministerstva zastoupení. V čele ministerstva obrany stojí výrazná představitelka KDU–ČSL. Postrádá však jakoukoli předchozí zkušenost z oblasti zahraniční či obranné politiky a úspěšné nebyly ani její pokusy politicky se profilovat v těchto oblastech (např. vlastním příspěvkem do veřejné kampaně za českou účast v protiraketové obraně). Navíc tento resort nepatří k politickým prioritám KDU–ČSL.

V roce 2007 jsme proto byli svědky nové situace v české zahraniční politice, kdy nejdůležitější instituce a agendy české zahraniční politiky jsou pod kontrolou jedné strany. To je podstatná změna oproti roku 2006, kdy čtyři klíčové instituce české zahraniční politiky kontrolovali představitelé čtyř různých stran: ODS (prezident), ČSSD (premiér), KDU–ČSL (zahraničí) a US (obrana), ale i oproti všem předchozím obdobím po roce 1992. Výsledkem je nebyvalá koherence české zahraniční politiky. Ustaly otevřené spory mezi premiérem, prezidentem a ministrem zahraničních věcí, které česká diplomacie zažívala v předchozích obdobích. Tato koherence se opírá o ideový posun české zahraniční politiky od předchozího internacionalismu k současnému atlantickému internacionalismu.

V INTERNACIONALISTICKÉM TĚLE...

Tento výrazný vliv atlantistů však nic nemění na skutečnosti, že v české zahraniční politice převládá kontinuita a že ani v roce 2007 k žádným radikálním změnám nedošlo. Koncepce zahraniční politiky, schválená Špidlovou vládou, nebyla nahrazena novým dokumentem. Kontinuitu můžeme pozorovat ve všech oblastech české zahraniční politiky.

Ve vztahu k EU se vláda svým podpisem *Lisabonské smlouvy* hlásí podobně jako její předchůdkyně k hlavnímu proudu evropské integrace. Rovněž svou podporou dalšímu rozšiřování EU a její vnitřní liberalizaci navazuje na vlády předchozí. Nic zásadního se nemění ani ve vztazích s hlavními mocnostmi EU.

Dobré vztahy s Německem se v důsledku předsednictví zintenzivňují. Přes rozdílné pohledy na budoucnost evropské integrace a otázky evropské bezpečnosti se daří nalézt kompromisní řešení, která tlumí potenciální konflikty. Pokračuje intenzivní praktická spolupráce na mnoha rovinách (sektorová, regionální, vnitro, Afghánistán). Vláda se jako v minulosti ohrazuje vůči pokusům o jednostrannou interpretaci historie, v současnosti však nejde o politicky výrazné téma, které by výrazněji zatěžovalo vzájemné vztahy.

Pokračují rovněž dobré vztahy s Velkou Británií, které se podstatněji neodchylují od své tradiční nevýraznosti v bilaterálních otázkách. Nejdůležitější otázkou zůstává bezpečnostní spolupráce, konkrétně při zahraničních misích v Iráku a Afghánistánu.

Stejně jako v minulosti nedochází ke koordinaci evropských politik obou států. Vztahy s Francií jsou dlouhodobě spíše pasivní, s výraznější kulturní dimenzí. Nicméně jejich intenzita v loňském roce posiluje v důsledku příprav francouzského předsednictví EU, které bude předcházet předsednictví českému.

Vztahy s USA jsou prioritním tématem každé české vlády. V minulém roce byly na nebývalé intenzitě v souvislosti s jednáními o umístění radarové základny amerického systému protiraketové obrany na českém území a v souvislosti s jednáními o zrušení vízové povinnosti pro české občany cestující do USA. Internacionalistický, spíše než atlantický postoj se projevil na úrovni vládní. Vyjednávací pozice specifikuje, že otázka radaru má být multilateralizována v rámci NATO. Tento postoj se liší jak od původních ryze bilaterálních představ USA, tak i od rovněž bilaterálního přístupu Polska.

Vztahy se sousedy nezaznamenávají převratné změny. Pokračují tradičně problematické vztahy s Rakouskem, hlavními spornými body jsou v roce 2007: jaderná elektrárna Temelín, umístění amerického radaru na českém území, rakouské obavy z rozšíření schengenské spolupráce a problémy s dodávkou firmy Steyr české armádě. Pokračuje bilaterální spolupráce se členy Visegrádu, která probíhá i v roce 2007 intenzivně s Polskem a Slovenskem a méně intenzivně s Maďarskem. Sama visegrádská spolupráce, jíž Česká republika v roce 2007 předsedala, pokračovala v tradici úspěšné spolupráce na resortní úrovni, ale naopak s koordinačními neúspěchy v otázkách velké politiky (Rusko, Kosovo, energetická bezpečnost, protiraketová obrana, americká víza).

Podobně jako v minulosti se ČR snaží angažovat na Balkáně, který je významným cílem českých investic a exportů. Jde především o dlouhodobou podporu vstupu balkánských států, včetně Srbska, do EU a NATO. V roce 2007 však dochází k určitému útlumu, který patrně souvisí s vyhocením situace v otázce Kosova. Řada českých aktérů podporuje Srbsko, čímž se dostává do autonomistické pozice (v rozporu s mocnostmi EU i s USA) a do vnitřního konfliktu se svými obvyklými pozicemi (ať už jde o kontinentalisty, atlantisty či internacionalisty). Důsledkem je koncepční nejasnost a tápání české zahraniční politiky v této otázce. Nicméně i to je tradice české balkánské politiky.

Česká východní politika zůstává tak jako v minulosti ve stínu Ruska. Bývalé státy SSSR jsou stále viděny především jako prostor postsovětské nestability a organizovaného zločinu a naše politika vůči nim je odvozována od jejich vztahů s Ruskem. Ukrajina, Moldavsko a Bělorusko patří již několik let k deklarovaným prioritám české východní politiky. V případě Ukrajiny a Moldavska se ČR snaží usnadnit jejich sbližování s EU a NATO, zatímco v Bělorusku se snaží především prostřednictvím státem sponzorované aktivity českých nevládních organizací podporovat demokratickou opozici. Deklarované cíle často troskotají na nekonceptním přístupu, například když se dostávají do rozporu s restriktivní českou vízovou politikou vůči Ukrajině a Moldavsku.

Rozpory je rovněž dlouhodobě zatížena lidskoprávní dimenze české zahraniční politiky. Na jedné straně se Česká republika úspěšně angažuje při podpoře demokracie na Kubě, v Bělorusku a v Barmě, a to jak v bilaterálních vztazích, tak i multilaterálně na půdě OSN a EU. Na druhé straně poškozují svoji důvěryhodnost otálením

s ratifikací *Římského statutu* Mezinárodního trestního soudu, uplatňováním politiky lidských práv pouze tam, kde to neohrožuje vlastní hospodářské zájmy, a odhlížením od porušování lidských práv Spojenými státy americkými a jejich spojenci. Rok 2007 v tomto ohledu však přinesl určité náznaky kritičtějšího postoje k americkému porušování lidských práv při potírání terorismu.

S výjimkou vybraných otázek, k nimž patří ochrana lidských práv, vnitřní reforma či některé vojenské mise, nepatří OSN jako taková k prioritám české zahraniční politiky. To se projevilo v nedostatečné politické podpoře české kandidatury do Rady bezpečnosti a v následném volebním neúspěchu. Svůj charakter si zachovala ekonomická diplomacie, byť ODS byly blízké představy o její privatizaci. Rozvojová spolupráce, která je dlouhodobě spíše okrajovým tématem, si postupně buduje institucionální struktury a rok 2007 přinesl důležité inovace v tomto ohledu. Většímu zájmu se netěší ani kulturní diplomacie a autonomistické odmítnutí úmluvy UNESCO o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturního projevu nevyvolalo v Senátu větší diskusi.

V regionu širšího Blízkého východu vláda obecně vycházela ze Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU. Pokračovala podpora Izraele při současném udržování kontaktů s arabskými státy. Vláda se stavěla kriticky k iránskému jadernému programu, nicméně uskutečňovala vůči Íránu aktivnější diplomacii než v minulosti. Pokračovala pomoc Iráku, i když se tam česká přítomnost postupně snižuje. Naopak posilovala vojenská a civilní angažovanost v Afghánistánu. Zbytek regionu je tradičně vnímán především jako ekonomický partner.

Kontinuita a ekonomický pohled převládá i ve vztazích s Čínou a regionem Dálného východu. Okrajovou roli nadále hraje subsaharská Afrika, která je posuzována především z pohledu rozvojové pomoci a porušování lidských práv.

... ATLANTICKÝ DUCH

Ačkoli ve většině hlavních otázek české zahraniční politiky můžeme mluvit o kontinuitě internacionalistické orientace a o kontinuitě zahraničněpolitických problémů a rozporů, v několika důležitých oblastech přinesl loňský rok jasný odklon od internacionalismu směrem k atlantismu.

Ve vztahu k EU šlo o odklad českého vstupu do eurozóny, o nadstandardní vztahy s Polskem bratří Kaczyńských, o rétorická vystoupení vládních představitelů, zpochybňující unijní konsenzus s vnitřními reformami EU (která se však nakonec nepromítla do vládních postojů) a o důraz na to, aby EU ve vnější politice spolupracovala s USA (na Blízkém východě, při ochraně lidských práv). Výměna českého velvyslance v Bruselu (navzdory doporučením ministra zahraničních věcí) symbolizovala tento posun.

Atlantický přístup je zřejmý i z průběhu jednání s USA o radaru a o vízech. Jde především o rychlost, s níž jsou tato jednání vedena. Jednání o vízech se vlekla dlouhá léta bez jakýchkoli výsledků. V roce 2007 došlo v řádu měsíců k důležitým průlomům, které jsou výsledkem bilaterálních dohod mezi USA a ČR a které ponechávají stranou koordinační pokusy v rámci Visegrádu či EU. Snaha o co nejrychlejší

uzavření jednání je zřejmá i z jednání o radaru, ať už jde o oznamování brzkých termínů ukončení jednání (které se neustále posouvají) či o trvání na ratifikaci ještě před prezidentskými volbami v USA. V tomto kontextu se nabízí otázka, zda výsledky jednání naplní koaliční podmínku multilateralizace protiraketové obrany. Patrně není náhoda, že obě jednání jsou vedena a koordinována výlučně představiteli atlantické ODS – místopředsedou vlády pro evropskou integraci, ministrem vnitra a prvními náměstkyněmi z ministerstev zahraničních věcí a obrany.

Atlantický přístup se rovněž promítá do určitého zkomplikování vztahů s Německem, jakkoli se tyto komplikace daří tlumit. Jde především o rozdílné představy o fungování EU a o zajištění evropské bezpečnosti v souvislosti s radarem. Veřejné úvahy člena vlády, zdůvodňující český zájem na americké vojenské přítomnosti geopolitickou pozicí mezi Ruskem a Německem, rozhodně nepřispěly kvalitě česko-německých vztahů. Zhoršení vztahů s Ruskem bylo primárně důsledkem rostoucí velmocenské asertivity putinovského Ruska, které pro tyto účely instrumentalizovalo otázku protiraketové obrany. Nicméně čeští tvůrci zahraniční politiky často dosti nediplomaticky přiléhali oleje do ohně.

Atlantismus se zrcadlově projevil i ve vztazích se Slovenskem a Polskem. Ve vztazích se Slovenskem otevřel řadu potenciálně konfliktních témat (postoj k EU, Rusku, USA a Kosovu). Ty se však nedotýkají intenzivních bilaterálních vztahů, které zůstávají na dobré úrovni a kde nejsou nedořešené otázky. Naopak atlantismus vedl k nebyvalému sblížení s Polskem. Na nejvyšší politické úrovni umožnil shodu v základních otázkách mezinárodní politiky s vládou premiéra Kaczyňského. Tato shoda však postrádá své podhoubí v intenzivních bilaterálních vztazích, kde se stále ještě vyskytují nevyřešené otázky.

ZÁVĚR

Česká republika si od svého vzniku v zahraniční politice zachovává internacionalistickou orientaci, klade důraz na spolupráci a spojení jak v rámci EU, tak i s USA. Tento internacionalismus nabývá různého zabarvení podle politického obsazení funkcí, na jejichž základě se česká zahraniční politika vytváří. Ideově posuny jsou však menší, než by naznačovala stranická rétorika. To platí i pro současný posun k atlantismu. Jakkoli je výrazný, základní internacionalistickou orientaci zatím nezpochybněje.

Způsob, jakým Česká republika naplňuje svoji internacionalistickou orientaci, může být jedním z důvodů, vysvětlujících nekonceptnost a rozpornost české zahraniční politiky, již si všímá několik kapitol této knihy. Jde o dlouhodobější otázku. V minulosti mohla být zdrojem rozporů skutečnost, že různí tvůrci české zahraniční politiky vycházeli z různých ideových hledisek, která nedokázali na úrovni vlády a prezidenta sjednotit. V současnosti je tato různorodost podstatně nižší, atlantický internacionalismus jasně převládá nad možnými alternativami.

Nicméně rozpory tím nemohou být překonány, jelikož jsou vlastní internacionalistické strategii. Alespoň v českém pojetí, kdy je česká zahraniční politika odvozována

ze zájmů klíčových mocenských center, ať už Bruselu a Berlína, nebo Washingtonu. V této situaci nemá smysl se snažit o přípravu koncepce, poněvadž zahraničněpolitické jednání České republiky je určováno vnějšími aktéry, kteří se navíc mohou dostávat do vzájemných sporů. Jejich spory se pak promítnou ve vnitřní rozpornosti internacionalistické strategie.

Zbytečnost koncepce se týká i atlantické a kontinentální orientace, které velí odvozovat zahraniční politiku pouze ze zájmů jednoho mocenského centra. Tyto orientace sice budou trpět menšími vnitřními rozpory než internacionalismus, ale budou o to jednostrannější, což může vést k narušení některých, pro ČR důležitých vazeb. Ani ony se však rozporům nevyhnou, a to ve chvílích, kdy se zájmy mocenského centra střetnou s něčím, co je pociťováno jako bytostný český zájem (např. situace kolem uznání Kosova).

Pouze autonomismus může být orientací, která si za určitých podmínek žádá vlastní koncepci. Neplatí to však pro dosavadní autonomismus. Ten se většinou projevuje pouze tím, že Moskvě přisuzuje roli, kterou kontinentalisté hledají v Bruselu, atlantisté ve Washingtonu a internacionalisté v Bruselu a Washingtonu. Aktivní autonomismus by vyžadoval mimo vlastní definice cílů a strategií také výrazné investice do české zahraniční politiky. Česká republika není v současnosti připravena podobné investice podniknout, vízová politika vůči Ukrajině či vlašná kampaň za křeslo v Radě bezpečnosti jsou toho dokladem. Koneckonců mimo dobré důvody pro aktivní autonomismus existuje i řada dobrých důvodů proti. Nemá potom smysl klást si vlastní ambiciózní cíle a vytvářet koncepcce jejich uskutečňování, které by se lišily od cílů hlavních partnerů.

Rozpornost či dvojznačnost a zdánlivá nekonceptnost nemusí být na škodu věci, alespoň pokud jsou vědomě využívaným nástrojem, zajišťujícím zachování obou klíčových společenství, a nikoli paralyzujícím důsledkem vlastní neschopnosti. V současnosti to dopadá jednou tak, podruhé jinak. Nikdy však nejde o výsledek vědomé strategie, nýbrž šťastné či nešťastné náhody. Za války v Iráku dvojznačný postoj ČR jistě nepoškodil a dvojznačnost ohledně uznání Kosova měla rovněž svůj smysl. Naopak neschopnost dohodnout se i na způsobu ratifikace Evropské ústavní smlouvy budila rozpaky a totéž lze říci o neschopnosti ratifikovat *Římský statut* Mezinárodního trestního soudu.

Zahraniční politika, která je rozporná, dvojznačná a zdánlivě nekonceptní, je obhajitelná a současným českým podmínkám odpovídá lépe než aktivní koncepční politika vyžadující investice. Nicméně, pokud má státu sloužit a neškodit, musí být dvojznačnost kontrolovaným nástrojem a nikoliv ocasem, který vrtí psem.

Poznámky

¹ Drulák, Petr (2006): *Qui décide la politique étrangère tchèque? Les internationalistes, les européens, les atlantistes ou les autonomistes?* La Revue internationale et stratégique, No. 61, Printemps 2006. Paris: IRIS, s. 71–84; Drulák, Petr (2006): *Záhada české zahraniční politiky*. Lidové noviny, 25. 2. 2006.